

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ ДОШКІЛЬНИКІВ

1. Бачинський Л. *Литература и посудки* // *Учитель*. – 1925. – Ч. 3 – 4. – С. 87 – 90.
2. Гайдукевич Л. *Моральне виховання* // *Учитель*. – 1926. – Ч. 4 – 6. – С. 75 – 87.
3. Гасинець В. *О вихоснованню ученичої бібліотеки* // *Учитель*. – 1928. – Ч. 5 – 7. – С. 217 – 220.
4. Заклинський Б. *Діточа книжка* // *Учитель*. – 1926. – Ч. 4 – 6. – С. 90 – 101.
5. Кириченко С. *Науковання краєзнавства* // *Учитель*. – 1929. – Ч. 1 – 2. – С. 12 – 15; Ч. 3 – 4. – С. 67 – 69.
6. Клин О. *Як заохотити учеников до читання книжок* // *Учитель*. – 1932. – Ч. 5 – 6. – С. 179 – 180.
7. Коханий К. *Работайме въ читальняхъ* // *Учитель*. – 1921 – 22. – Ч. 9. – С. 121 – 122.
8. Мегела М. *Читаймо добрі книжки* // *Пчолка*. – 1928. – Ч. 1. – С. 10 – 11.
9. Мельник В. *Книжка и єї роля* // *Пчолка*. – 1930. – Ч. 1. – С. 104 – 105.
10. *Нормальні учебні основи для народных (элементарных) школ* // *Урядовий вісник*. – 1930. – Ч. 8. – С. 26 – 200.
11. *Розпорядження з дня 31. марта 1932, ч. 49.285 20-32 о розсылці книжок для школьных библиотек учительских и ученических* // *Урядовий вісник*. – 1932. – Ч. 3-4. – С. 54 – 55.
12. Русова С. *Децо про сучаснудитячुकнижку* // *Рідна школа*. – 1935. – Ч. 2. – С. 21 – 22.
13. Соколович Ю. *Слово до читачов* // *Пчолка*. – Ч. 1931. – Ч. 1. – С. 27 – 28.

Юрій Калічак, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки
Дрогобицького державного педагогічного університету
імені Івана Франка

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ ДОШКІЛЬНИКІВ

У статті здійснено аналіз науково-педагогічної літератури з питання фізичного виховання дітей дошкільного віку. З'ясовано погляди відомих вчених на його мету, завдання, зміст, форми та методи.

Постановка проблеми. Однією зі сторін розвитку особистості є фізичне виховання, яке безпосередньо пов'язане зі здоров'ям людини. Здоров'я – це фізична, гігієнічна, духовна, соціальна культура людини.

Охорона та збереження здоров'я дітей, його зміцнення складає предметом особливої турботи дорослих. Адже дошкільник ще не в змозі без допомоги дорослого берегти і зміцнювати власне здоров'я. Дорослі створюють сприятливе матеріальне середовище, забезпечують дитині безпеку життєдіяльності, харчування, сприяють її руховій активності і т. ін. Їх діяльність, спрямована на зміцнення здоров'я дитини, формує зміст фізичного виховання, що при відповідних умовах забезпечує дошкільнику фізичний розвиток.

Усвідомлюючи загальну мету фізичного виховання як збереження і зміцнення здоров'я дитини, різні автори формулюють завдання фізичного виховання у дитячому дошкільному віці дещо по-різному.

Мета статті полягає у здійсненні аналізу літературних джерел з питання фізичного виховання дітей дошкільного віку.

Виклад основного матеріалу. Відомий український педагог К.Д. Ушинський, виходячи з ідеї народності виховання, розглядав фізичне виховання як складову гармонійного розвитку дітей. Вчений вважав, що характер людини найбільше формується у перші роки її життя, і те, що вона отримала в ці перші роки, глибоко закладається в її характері і стає другою природою людини [15]. Фізичну досконалість людини вчений пов'язував з її здоров'ям. Заслужують на увагу думки К.Д. Ушинського про необхідність врахування вихователем вікових та індивідуальних особливостей дітей під час фізичного виховання і важливості гармонійного розвитку дітей до десятирічного віку. Саме в цей час діти, незалежно від навчання, розвиваються з кожним днем і розвиваються надзвичайно швидко. Навчання дитини, в тому числі і фізичних вправ, необхідно погоджувати з її органічним розвитком в певний період часу і жодному разі “не прискорювати і не сповільнювати цього розвитку, а тільки давати йому здорову душевну поживу” [15].

Педагог наголошував, що саме в дитячі та юнацькі роки формується сила й спритність,

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ ДОШКІЛЬНИКІВ

наполегливість і врівноваженість, пластичність й ритмічність рухів, які спрямовуються на досягнення досконалої будови тіла.

У праці "Сімейне виховання дитини і його значення" П.Ф. Лесгафт висловив думку, що майбутня людина формується з перших днів життя, і на розвиток дитини безпосередньо впливає чистота, стриманість; розумове і фізичне життя є важливим в її розвитку і вихованні. Зіпсованість дитини – результат не природжених якостей, а педагогічних помилок, які готують дитині "гірке майбутнє" [8].

П.Ф. Лесгафт визнавав, що рухливі ігри – один з важливих засобів фізичного виховання, оскільки в процесі гри дитина фізично розвивається, вчиться долати труднощі. Методика організації гри, розроблена педагогом, є дієвою і сьогодною. Насамперед, у ній передбачені такі вимоги: гра повинна розв'язувати певне завдання; у проведенні ігор варто дотримуватися систематичності та послідовності; організаційна діяльність педагогів чи батьків повинна бути спрямована на підвищення активності і самостійності учасників гри.

Ідея гармонійного розвитку особистості, розвинута П.Ф. Лесгафтом, була підтримана видатним українським педагогом С.Ф. Русовою [11]. Дослідниця у свій час неодноразово підкреслювала ґрунтовність системи фізичного виховання російського вченого. Тому ідеї П.Ф. Лесгафта й покладені в основу концепції фізичного виховання С. Русової. Педагог вважала гру своєрідним і універсальним виховним засобом, що сприяє розвитку не тільки фізичних, але й кращих моральних якостей, розумових і творчих здібностей. С. Русова розвиває думку П.Ф. Лесгафта про доцільність поєднання фізичного розвитку і праці: "Для соціального виховання дитини найкращий засіб – то дитяча гра і спільна праця" [11]. У численних працях з проблем дошкільного виховання, практичних порадах та програмі дитячого садка С. Русова пропонувала ігри, гімнастичні забави, руханки з піснями й танцями, конкретні види праці, до яких варто залучати дошкільнят. При цьому педагог переконливо доводила єдність психічного, фізичного, морального, естетичного розвитку дітей. Об'єднана праця дитячого гуртка так само, як і спільні ігри дітей, зміцнюють їх товариські взаємні відносини і утворюють найкращий моральний, естетичний, психологічний вплив на дитину. Фізичний розвиток дитини педагог вбачала у праці – розвазі.

У контексті нашого дослідження цінними є думки А.С. Макаренка про необхідність раннього

виховання дітей. Вчений вважав, що у перші 2 – 3 роки життя закладається не тільки фундамент фізичного здоров'я дитини, але й основні лінії майбутньої особистості, характеру. Тому у педагогічній концепції А.С. Макаренка чільне місце займають питання фізичного виховання дошкільників. У визначенні завдань школи вчений виходив із позиції про необхідність виховання здорового покоління, здатного свідомо, енергійно та успішно брати участь у становленні нового суспільства.

У педагогічній практиці вченого широко використовувалися такі засоби фізичного виховання, як прогулянки, ігри, гімнастика, спорт, праця, військовий стрій. Значне місце фізичне виховання займає у розробленій А.С. Макаренком системі сімейного виховання [9].

Проблема фізичного виховання, охорони здоров'я дітей є провідною і в педагогічній теорії В.О. Сухомлинського. Вчений був активним пропагандистом засобів фізичного виховання та зміцнення здоров'я, запозичених з народної педагогіки: рухливі ігри, ходьба босоніж, купання у відкритих водоймах, фізична праця і сон на свіжому повітрі, правильний режим харчування. Педагог багато уваги відводив конкретним питанням фізичного виховання дітей, розглядаючи його як невід'ємну складову всебічного розвитку особистості.

Міцне здоров'я, відчуття повноти фізичних сил, на думку В.О. Сухомлинського, – важлива умова життєрадісного світосприймання, оптимізму, готовності долати труднощі. Вчений переконливо доводив, що дитина повинна займатися гімнастикою і спортом не для досягнення успіху у змаганнях, а для формування досконалості тілобудови. Гімнастичні вправи, посиленна фізична праця, прогулянки на свіжому повітрі, активний відпочинок – невід'ємні компоненти і основа духовного та фізичного розвитку. При цьому педагог багато уваги звертав на діяльність щодо формування усвідомленості краси і гармонії рухів, естетичної насолоди від фізичних вправ, морального задоволення. Стрункість, краса постави, пластичність рухів, фізична сила – важливі в духовному і фізичному розвитку, наголошував В.О. Сухомлинський [14]. Висловлені вченим ідеї про те, що батьківська педагогіка повинна стати першою сторінкою педагогіки, набувають особливого звучання у наш час, коли гостро стоїть завдання здійснення в країні педагогічного всеобучу, створення сучасної наукової сімейної педагогіки.

Психолого-педагогічні дослідження Е.С. Вільковського [5], О.В. Запорожця [7]

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ ДОШКІЛЬНИКІВ

стверджують, що у дітей дошкільного віку наявні великі потенційні можливості в опануванні різноманітних рухів. Однак вчені зауважують, що до їх використання треба підходити обережно і враховувати в педагогічному процесі вікові особливості організму.

Проблема фізичного виховання дітей дошкільного періоду привертала увагу багатьох вчених. Зокрема, дослідженнями І.О. Аршавського [3] встановлено, що фізичні і психічні можливості людини, її енергетичний запас, розрахований на все життя, формується у перше десятиріччя. Саме в 5 – 10 років біологічно детермінований потенціал здоров'я створює найбільш сприятливі можливості для виховання основ практично всіх фізичних і моральних якостей.

Однак у цих дослідженнях проблема розглядалась однобічно, а саме: вивчався взаємозв'язок фізичного розвитку з фізичною підготовленістю дітей 3 – 7 років. Було виявлено такі факти: в період розучування рухів у дітей з хорошою руховою підготовкою формування навичок проходить швидше і вони демонструють вищі результати, незалежно від рівня фізичного розвитку. Діти, у яких навички уже сформовані і мають кращий фізичний розвиток, показують кращі результати.

У дослідженнях О.І. Бикової [4], Т.І. Осокіної [10], Д.В. Хухлаєвої [16] та ін. відзначається, що рухова активність дітей дошкільного віку – це природна біологічна необхідність, ступінь задоволення якої багато в чому визначає структурний та функціональний розвиток їх організму. Адже правильно організована рухова активність в дитинстві створює передумови для нормальної життєдіяльності організму людини в дорослому віці. Вона виконує роль регулятора росту молодого організму, є необхідною умовою для становлення та удосконалення дитини як біологічної істоти і соціального суб'єкта.

Рухова діяльність – це один із основних стимулів розвитку структур і функцій дитячого організму та розвитку резервних механізмів фізіологічних систем. Рухи значною мірою впливають на стан здоров'я і працездатність дошкільників. Низький рівень рухової активності викликає відхилення у фізичному розвитку дітей і вони набирають зайвої маси тіла, стають інертними, у них знижується опірність до простудних захворювань.

Розвиток рухової діяльності дітей залежить від впливу соціального середовища на дитячий організм. До комплексу провідних чинників цього середовища входять: цілеспрямований педагогічний вплив, оточення (дитячий садок,

школа, сім'я), в якому вони живуть, створення оптимальних умов для задоволення їх рухової активності. Ефективність педагогічного процесу, спрямованого на зміцнення здоров'я і високу фізичну підготовку дошкільнят залежить насамперед від ряду біологічних закономірностей організму, від значної потреби дитини в різноманітних рухах у цьому віковому періоді.

Наукові дослідження показали, що рухова активність дітей – функція змінна, обумовлена різними соціальними, біологічними і природними чинниками (режим, стан здоров'я дитини, розвиток рухової координації, кліматичні умови) [5, 6, 13].

Активна рухова діяльність для молодого дитячого організму має особливе значення, вона позитивно впливає на розвиток особистості дитини в цілому.

Недостатня активність організму викликає у дітей різноманітні захворювання дихальних шляхів, кровообігу, а також негативно впливає на обмін речовин. Гіподинамія створює несприятливі умови для інтелектуального розвитку дитини, знижує розумову працездатність.

Розвиток рухів у дітей здійснює значний вплив на створення відповідних структур мозку, про що свідчать дослідження І.М. Сеченова [12]. При зниженні рівня рухової активності дитини інформація, що надходить у головний мозок, значно погіршує свою якість. Внаслідок цього значна частина нервових клітин у рухових ділянках кори великих півкуль не функціонує, що призводить до порушень функцій мозку і безпосередньо впливає на фізичний розвиток організму, на розвиток розумових, морально-вольових, психічних здібностей. Професор Е.А. Аркін [1] у праці “Дошкільне виховання” відображає взаємозв'язок між фізичним і психічним розвитком дитини. Вчений стверджує, що саме у дошкільному віці цей зв'язок набуває найбільшої сили. У цьому віці необхідне фізичне навантаження впливає на оперативність мислення, пам'яті, мови, що є основою розвитку особистості. Думка про виховне значення фізичних вправ має місце у численних працях Е.А. Аркіна.

Значним внеском у розвиток теорії фізичного виховання є дослідження сучасних вчених Л.В. Артемової [2], Е.С. Вільковського [5] та ін., у яких фізична культура розглядається як складова частина загальнонаціональної культури, а фізичні вправи, рухливі ігри вчені визначають універсальними засобами всебічного розвитку дітей дошкільного віку.

Існує спеціальна література з проблем фізичного виховання дітей, різноманітна за своєю

